

Krystyna Żuchelkowska*

PRAKTYKI PEDAGOGICZNE I ICH ROLA W ROZWIJANIU UMIEJĘTNOŚCI INTERPERSONALNYCH U KANDYDATÓW DO ZAWODU NAUCZYCIELSKIEGO

Wprowadzenie

Już w latach 60. XX wieku Józef Kozłowski (1962) zwracał uwagę na to, że praktyka pedagogiczna zaczyna się wtedy, gdy teoria pedagogiczna staje się podstawą zamierzonych i kontrolowanych czynności. Czynności te mogą przebiegać w układzie następczym – najpierw teoria, a później praktyka lub w układzie równoległym – teoria i praktyka równocześnie. Osobliwością teorii jest to, że przedstawia różne elementy rzeczywistości, ukazuje prawidłowości przebiegu różnych zjawisk i procesów oraz łączy poszczególne elementy w idealne struktury działania. Natomiast osobliwością praktyki jest to, że ma ona charakter konkretny i sytuacyjny.

Ważną rolę w przygotowaniu kandydatów do zawodu nauczycielskiego odgrywają praktyki pedagogiczne, gdyż umożliwiają związać studentów z ich przyszłym zawodem i realizować zasadę łączenia teorii z praktyką. Dzięki temu praktyki pedagogiczne umożliwiają kandydatom na nauczycieli dokonać konfrontacji „[...] nabytej wiedzy teoretycznej z praktycznym zastosowaniem jej w edukacji, przez co następuje jej usystematyzowanie, pogłębienie i ugruntowanie” (Denek 1999, s.157). Poza tym praktyki pedagogiczne rozwijają refleksyjne myślenie i refleksyjne działanie, które mobilizuje kandydatów na nauczycieli do modyfikacji zamierzonych poczynań dydaktycznych i wychowawczych. Praktyki pedagogiczne przekształcają też procesy motywacyjne i dzięki temu z większą energią kandydat na nauczyciela podejmuje określone działania związane z polepszaniem jakości procesu edukacyjnego. Na ogół wzrost motywacji prowadzi do polepszania sprawności nauczycielskiego działania. Bywa jednak i tak, że silna motywacja nie

***Krystyna Żuchelkowska** – doktor habilitowany nauk humanistycznych w zakresie pedagogiki, profesor nadzwyczajny, Uniwersytet im. Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy; zainteresowania naukowe: pedagogika ogólna, pedagogika przedszkolna, dydaktyka; e-mail: krystynazuch@wp.pl

zawsze zapewnia wysoką sprawność nauczycielskiego działania. Jest to związane z tym, że zadania o różnym stopniu trudności wymagają zróżnicowanego natężenia motywacji. Jest to zgodne z tym, o czym mówi pierwsze i drugie prawo opracowane przez Roberta Yerkesa i Johna Dodsona. Pierwsze prawo Yerkesa-Dodsona zwraca uwagę na to, że wraz ze wzrostem natężenia motywacji sprawność działania wzrasta do pewnego poziomu, a później zaczyna spadać. Bardzo duża motywacja sprawia, że sprawność działania jest niska. Drugie prawo Yerkesa-Dodsona mówi o tym, że lepsze rezultaty osiąga się wykonując zadania łatwiejsze przy dużym natężeniu motywacji. Natomiast podczas wykonywania zadań trudniejszych sprawność działania jest większa przy niewielkim natężeniu motywacji (Łukaszewski, Doliński 2000).

Praktyki pedagogiczne są ważnym ogniwem w procesie kształcenia nauczycieli, gdyż pozwalają nie tylko wprowadzić studentów w realia działań zawodowych, ale także rozwijają ich umiejętności interpersonalne. Stąd też poprzez praktyki pedagogiczne studenci uczą się nawiązywać kontakty społeczne z wychowankami, ich rodzicami i z gronem nauczycielskim, którego w przyszłości będą członkami.

Usytuowanie praktyk pedagogicznych w humanistycznej koncepcji kształcenia nauczycieli Artura Combsa

Praktyki pedagogiczne mają charakter konkretny oraz sytuacyjny i dzięki temu przyczyniają się do przekształcania rzeczywistości edukacyjnej, a także stwarzają okazje do zaprojektowania, uzasadnienia i sprawdzenia słuszności działań wychowawczo-dydaktycznych. Pozwalają także poznać te fragmenty rzeczywistości edukacyjnej, których nie da się zaznajomić w toku studiów teoretycznych. Poza tym praktyki pedagogiczne nadają sens edukacji nauczycielskiej, gdyż studenci mają możliwość:

- poznać podstawy funkcjonowania placówek oświatowo-wychowawczych,
- poznać rzeczywistość edukacyjną i obserwować aktywność nauczyciela, wychowanków i ich rodziców,
- analizować rzeczywistość edukacyjną i interpretować zaobserwowane i doświadczane zdarzenia oraz sytuacje dydaktyczno-wychowawcze,
- dostrzegać i analizować własne sukcesy i porażki w pracy dydaktyczno-wychowawczej,
- rozpoznawać i rozwijać inteligencje wielorakie wychowanków,
- rozpoznawać i usuwać zaburzenia rozwojowe u wychowanków,

- diagnozować poziom wiedzy i umiejętności wychowanków,
- określić, jak zdobyte wiadomości i umiejętności wpłynęły na rozwój wychowanków i w jakim zakresie wzbogaciły ich osobowość,
- podejmować działania pedagogiczne związane z pełnieniem roli wychowawcy grupy w przedszkolu i wychowawcy klasy w szkole (Grzesiak 2010, Szempruch 2011).

Ważną rolę w usytuowaniu praktyk pedagogicznych w edukacji nauczycielskiej odgrywają koncepcje kształcenia kandydatów do tego zawodu. Jedną z nich jest humanistyczna koncepcja kształcenia nauczycieli.

Humanistyczna koncepcja kształcenia nauczycieli opracowana została przez amerykańskiego psychologa i pedagoga Artura Combsa. Zgodnie z tą koncepcją, proces kształcenia nauczycieli należy traktować jako proces stawania się nauczycielem, a nie jako proces nabywania kompetencji. Stawanie się nauczycielem to dokonywanie zmian w osobowości kandydata do zawodu nauczycielskiego, które powiązane jest z jego doświadczeniami osobistymi. Proces stawania się nauczycielem ma głębszy sens w porównaniu z innym zawodami, gdyż nauczyciel występuje w trzech postaciach, a mianowicie: *jako współczesny człowiek-humanista, jako pedagog, jako specjalista określonej dyscypliny naukowej*.

Przyszły nauczyciel musi nauczyć się, jak używać siebie, swojego osobowego „Ja”, swojej wiedzy, zdolności i umiejętności dla rozwoju wychowanka. Stawanie się nauczycielem dokonuje się w toku praktyk pedagogicznych, które oparte są na teorii i konsekwentnie muszą wynikać z założeń teoretycznych i być z nimi zgodne. A. Combs mówi, że podczas praktyk pedagogicznych kandydaci na nauczycieli powinni zdobyć pozytywny zasób sądów oraz doświadczeń o sobie jako człowieku i nauczycielu. Praktyki pedagogiczne zachęcają też do rozwoju osobistego, a także do ciągłego doskonalenia własnego warsztatu pracy i samokształcenia, które powinno być kontynuowane i doskonalone w trzech następujących kierunkach:

1. samokształcenia, którego celem jest renowacja i aktualizacja wiedzy z określonej dyscypliny naukowej,
2. samokształcenia, którego celem jest poznawanie nowych metod, form i środków dydaktycznych oraz zgłębianie podstaw teoretycznych procesów edukacyjnych,
3. samokształcenie, którego celem jest zmiana postrzegania, odbierania i wartościowania rzeczywistości edukacyjnej.

Umiejętności interpersonalne nauczyciela

W kształceniu nauczycieli trzeba uwzględnić współczesny kontekst edukacji. Dlatego też nie można odrywać edukacji od zapotrzebowania rynku pracy i od problematyki związanej z nabywaniem kompetencji twardych (posiadana wiedza i umiejętności potwierdzone dyplomami i certyfikatami) i miękkich (zespół cech psychofizycznych i umiejętności społecznych człowieka) kandydatów do zawodu nauczycielskiego (Gelpi 1996).

W drugiej dekadzie XXI wieku coraz częściej mówi się o tym, że w edukacji nauczycielskiej należy duży nacisk położyć na zdobywanie przez studentów nie tylko kompetencji twardych, ale także miękkich.

Umiejętności interpersonalne należą do kompetencji miękkich i są kluczowym elementem kompetencji zawodowych, które pozwalają pracownikowi, a więc także nauczycielowi odnaleźć się na rynku pracy i nawiązywać kontakty z innymi ludźmi, a przede wszystkim z wychowankami i ich rodzicami oraz z gronem pedagogicznym.

Krystyna Skarżyńska (1981) umiejętności interpersonalne nazywa kompetencjami społecznymi i traktuje je jako szczególną właściwość człowieka wyrażającą się w osiąganiu celów społecznych i jednostkowych z jednoczesnym zachowaniem dobrych stosunków z partnerem interakcji.

Michael Argyle (2002) mówi, że umiejętności interpersonalne są to umiejętności do tego, by wywrzeć pożądany wpływ na innych ludzi w sytuacjach społecznych.

Krystyna Balawajder (1998) przez umiejętności interpersonalne rozumie zespół zachowań wobec innych osób, którym przyświecają określone intencje i stosunek do drugiego człowieka. W zakres umiejętności interpersonalnych wchodzi porozumiewanie się i wzajemne poznawanie się ludzi, wspólne rozwiązywanie problemów, udzielanie pomocy, rozwiązywanie konfliktów.

Z powyższych rozważań wynika, że umiejętności interpersonalne są to zachowania człowieka ukierunkowane na inicjowanie i podtrzymywanie pozytywnych relacji z innymi ludźmi i na osiągnięcie oczekiwanej skuteczności. Za wskaźniki tej skuteczności można uznać osiąganie przez jednostkę własnych celów oraz zgodność z oczekiwaniami otoczenia społecznego (Matczak 2001).

Umiejętności interpersonalne mają wiele elementów, ale nie ma zgodności, które z nich są najważniejsze. I tak na przykład Maria Oleś (1998), powołując się na psychologów amerykańskich uważa, że umiejętności interpersonalne tworzą: *umiejętności komunikacyjne, umiejętności asertywne, umiejętności wyrażania siebie, umiejętności wzmacniania innych.*

Jan Borkowski (2003) twierdzi, że podstawowymi elementami umiejętności interpersonalnych są te, które pozwalają osiągnąć cele społeczne. Tak więc w zakres umiejętności interpersonalnych wchodzi *wiedza społeczna, myślenie prospołeczne, doświadczenie społeczne, osobowość społeczna, inteligencja społeczna i emocjonalna*.

Anna Matczak (2001) uważa, że na strukturę umiejętności interpersonalnych składają się trzy elementy. Są to: *umiejętności warunkujące efektywność zachowań w sytuacjach wymagających asertywności, umiejętności warunkujące efektywność zachowań w sytuacjach wymagających ekspozycji społecznej, umiejętności warunkujące efektywność zachowań w sytuacjach intymnych*.

W przekonaniu autorki tego opracowania najpełniej strukturę umiejętności interpersonalnych przedstawia M. Argyle (2002). Autor ten wymienia dziewięć elementów, do których zalicza:

- nagradzanie, a więc wzmocnienia werbalne (na przykład aprobata, pochwała, akceptacja, zachęcanie) i niewerbalne (na przykład uśmiech, skinienie głową, poklepanie po ramieniu, ton głosu);
- ekstrawersja, czyli kierowanie własnych percepcji i działań ku otoczeniu społecznemu, otwartość na ludzi i łatwość nawiązywania z nimi kontaktów społecznych;
- empatia rozumiana jako wczuwanie się w sytuację drugiego człowieka oraz spojrzanie na rzeczywistość z jego perspektywy;
- neurotyzm, a więc doświadczanie negatywnych stanów emocjonalnych (gniew, złość, lęk, zazdrość, poczucie winy);
- komunikacja werbalna, a więc porozumiewanie się przy pomocy słów, a jej środkiem jest język mówiony;
- asertywność przejawiająca się w posiadaniu i wyrażaniu własnego zdania, a także obrona własnych praw w sytuacjach społecznych; zdecydowana odmowa, gdy określone postępowanie lub zachowanie jest sprzeczne z wyznawanym systemem wartości;
- samoprezentacja rozumiana jako przedstawianie siebie w sposób autentyczny, ukazujący kim się jest w rzeczywistości lub demonstrowanie siebie tak, za kogo chciałoby się być uważanym.

Z zaprezentowanych rozważań wynika, że umiejętności interpersonalne składają się z różnych aspektów funkcjonowania człowieka, wśród których

najważniejszy jest aspekt poznawczy, emocjonalny i behawioralny. Stąd też umiejętności interpersonalne odgrywają ważną rolę w kontaktach z innymi ludźmi do podtrzymywania z nimi pozytywnych relacji, a także pozwalają wywierać określony wpływ na jednostkę i grupę społeczną. Pomagają też skutecznie realizować własne zamierzenia w kontaktach z innymi ludźmi i osiągać wytyczone cele.

Rola praktyk pedagogicznych w rozwijaniu umiejętności interpersonalnych u kandydatów na nauczycieli

Praktyki pedagogiczne stwarzają kandydatom na nauczycieli możliwości rozwijania umiejętności interpersonalnych, które M. Argyle (2002) określa jako powszechne (potrzebne każdemu człowiekowi) i profesjonalne (konieczne do wykonywania konkretnego zawodu). Dzieje się tak dlatego, ponieważ podczas praktyk pedagogicznych kandydaci na nauczycieli mają możliwość nawiązywać kontakty społeczne z wychowankami, ich rodzicami oraz z nauczycielami pracującymi w danej placówce oświatowo-wychowawczej. W konkretnych sytuacjach edukacyjnych studenci uczą się uważnie słuchać tego, o czym mówią wychowankowie i konkretnie, jasno formułować własne komunikaty. Dzięki temu rozwijają u wychowanków wrażliwość językową, przybliżają im wartości dziedzictwa kulturowego i funkcje języka ojczystego, a także przekazują w sposób werbalny normy i zasady postępowania oraz wiedzę o bliższej i dalszej rzeczywistości. Podczas praktyk uczą się też skutecznie porozumiewać z rodzicami pamiętając, że informacje o wychowankach muszą być wiarygodne i przekazywane w odpowiednim czasie. Porozumiewając się z rodzicami kandydaci na nauczycieli dostrzegają też, że trzeba uważnie słuchać tego o czym mówi rozmówca, bo to świadczy o zainteresowaniu tematem rozmowy. Ważny jest też kontakt wzrokowy z rozmówcą, gesty i mimika twarzy. W kontaktach z rodzicami kandydaci na nauczycieli uczą się zadawać pytania i udzielać odpowiedzi na pytania rozmówcy, które mogą mieć charakter oceniający, interpretujący i wspierający.

Na praktykach pedagogicznych studenci mają okazje i możliwości wykorzystać wiedzę o prawidłowościach współdziałania i rozwoju społecznym wychowanków w różnych dziedzinach, w tym również w samodzielnym dochodzeniu do wiedzy, udzielają im rad i pomagają w pokonywaniu trudności pojawiających się na drodze do realizacji dążenia. Podejmują też próby rozwiązania konfliktów, w których występuje zderzenie dwóch sprzecznych dążeń między wychowankami lub pojawienie się u wychowanka dwóch potrzeb, które równocześnie nie mogą być zaspokojone. Dlatego też na praktykach pedagogicznych kandydaci na nauczycieli w naturalnych sytuacjach

uczą się, jak pomóc wychowankowi z dwóch rzeczy przyjemnych lub nieprzyjemnych wybrać jedną czy też dokonać wyboru między przyjemnością a przykrością. Uczą się też chronić wychowanków przed eskalacją konfliktów i pomagają im zrozumieć problem i wspólnie z nimi znaleźć możliwość jego rozwiązania. Poza tym studenci dostrzegają konieczność dokonywania oceny zachowań wychowanków w sposób wyraźnie pozytywny lub negatywny pamiętając przy tym, że wartość aprobaty i uznania jest ogromna, a zbyt częste stosowanie kar może skłaniać dzieci do kłamstwa i nieuczciwości. I tak na przykład kandydaci na nauczycieli przedszkoli na praktykach pedagogicznych dostrzegają, że w grupach młodszych skuteczniejsze jest odwrócenie uwagi dziecka od przedmiotu, który chce zabrać koledze i zainteresować go inną zabawką.

Praktyki pedagogiczne stwarzają okazje do uczenia się zachowań asertywnych. Dzięki temu kandydaci na nauczycieli uczą się:

- bronić swoich praw i szanować prawa innych,
- pewności siebie i dzięki temu dobrze czuć się w środowisku edukacyjnym i odpowiednio zachowywać,
- wyrażać własne odczucia,
- podejmować decyzje i dokonywać wyborów,
- odpowiedzialności za podejmowane decyzje i dokonywane wybory,
- osiągać wytyczone cele nie krzywdząc innych.

Praktyki pedagogiczne pozwalają kandydatom na nauczycieli dostrześć, że empatia, chociaż nie jest dostatecznie doceniana, pomaga zrozumieć motywacje i uczucia wychowanka, przyjąć jego sposób myślenia oraz spojrzeć na rzeczywistość z jego perspektywy. Ułatwiają też komunikowanie się nauczyciela z wychowankami oraz wychowanków między sobą, jak również pozwalają poważnie i z szacunkiem traktować siebie wzajemnie. Należy też podkreślić, że komunikowanie się i aktywne słuchanie wpływa na wzrost empatii, gdyż koncentracja na tym, co mówi druga osoba (wychowanek, nauczyciel, rodzic, współpracownik) powoduje współodczuwanie emocji. Kiedy nie słucha się aktywnie, to nie dopuszcza się emocji drugiej osoby do własnej świadomości i wówczas człowiek nie jest w stanie powiedzieć, dlaczego ona zachowuje się tak, a nie inaczej, co myśli, czuje, robi i po co. Tak więc wzrost empatii dzięki praktykom przyczyni się do tego, że kandydaci na nauczycieli będą rozumieć wychowanków i udzielać im odpowiedniej pomocy.

Podczas praktyk pedagogicznych studenci mają możliwość wykorzystać zdobytą wcześniej wiedzę do analizowania i oceniania sytuacji wychowawczych, a także zastanowić się nad wyborem odpowiedniej strategii postępowania. Dzięki temu nie będą bezkrytycznie wykorzystywać wiedzy pedagogicznej zdobytej w murach uczelni, ale zastanowią się nad tym, jakie działania będą skuteczne, a jakie należy wyeliminować, gdyż mogą okazać się nieskuteczne.

Praktyki umożliwiają studentom obserwowanie działań pedagogicznych nauczyciela i ustosunkowanie się do nich krytycznie. To sprawia, że zanim sami podejmą określone działania wychowawcze lub dydaktyczne, dokładnie je przemyślą, zastanowią się nad ich celami i wybiorą taką strategię, która będzie najlepsza. Omawiając z opiekunem praktyk własne działania pedagogiczne studenci mają możliwość zastanowić się nad tym, co należy zmienić, jakie czynności wyeliminować, a jakie wprowadzić, by osiągnąć wyższe efekty w pracy dydaktyczno-wychowawczej i tym samym polepszyć jakość swojej pracy.

Praktyki pedagogiczne będą wartościowe wtedy, gdy okażą się doświadczeniem refleksyjnym. Jeżeli tak się stanie, to kandydaci na nauczycieli będą zdawać sobie sprawę z tego, że wiedza i umiejętności, w tym również umiejętności interpersonalne nie są uniwersalne i nie można ich wykorzystać w każdej sytuacji, bo dotyczą one konkretnych osób i okoliczności. Kandydaci do zawodu nauczycielskiego dzięki praktykom pedagogicznym po głębszym namyśle, refleksji, zastanowieniu się odkryją, co może być właściwe w sytuacji, w której się znaleźli i jakie powinni podjąć działania. Poza tym praktyki pedagogiczne umożliwiają kandydatom na nauczycieli udzielenie odpowiedzi na trzy ważne pytania: *1. Co robię jako nauczyciel? 2. Co osiągam jako nauczyciel? 3. Co mogę lub powinienem zmienić w swoim praktycznym postępowaniu?*

Założenia i wyniki badań własnych

Przed przystąpieniem do badań należy określić ich cel, a więc to, do czego zmierza badacz podejmując określone czynności badawcze. Celem tychże badań było poznanie opinii studentów na temat roli praktyk pedagogicznych w rozwijaniu umiejętności interpersonalnych. Kolejnym niezbędnym warunkiem jest sformułowanie problemu badawczego, a więc pytania, na które uzyska się odpowiedź w wyniku czynności badawczych. Pytanie to musi być jasno, precyzyjnie i jednoznacznie sformułowane, jak również usytuowane na tle dotychczasowych badań naukowych, empirycznie sprawdzalne, a także mieć określoną przydatność praktyczno-użyteczną.

Problem badawczy sformułowano w postaci następującego pytania: *Ja-*

ka jest opinia studentów na temat roli praktyk pedagogicznych w rozwijaniu umiejętności interpersonalnych?

Aby rozwiązać tak sformułowany problem badawczy wykorzystano metodę sondażu diagnostycznego i technikę badawczą w postaci ankiety. Pytania zawarte w kwestionariuszu ankiety pozwoliły zebrać informacje na temat opanowania przez studentów na praktykach pedagogicznych umiejętności komunikowania się z wychowankami, ich rodzicami i innymi nauczycielami, wyrażania siebie i wzmacniania innych osób w różnych sytuacjach społecznych, a także umiejętności dbania o własne interesy z uwzględnieniem praw i psychicznego terytorium innych osób.

Badania ankietowe przeprowadzono w roku akademickim 2014/2015 i objęto nimi 90 studentów, którzy w trybie stacjonarnym studiowali pedagogikę wczesnoszkolną na Uniwersytecie Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy.

Zdecydowana większość studentów (78 osób, tj. 87%) pozytywnie oceniała praktyki śródroczne i ciągle podkreślając, że były one dla nich cennym źródłem doświadczeń i pozwoliły wykorzystać wiedzę zdobytą na uczelni w bezpośredniej pracy pedagogicznej z dziećmi. Zwracali też uwagę na to, że praktyki nauczyły ich nawiązywać kontakty z innymi ludźmi i bycia bardziej tolerancyjnymi, a także pozwoliły pokonać nieśmiałość, lęk przed podejmowaniem nowych wyzwań.

Pozostali studenci (12 osób, tj. 13%) stwierdzali, że poprzez praktyki pedagogiczne dobrze poznali pracę nauczyciela. Ich zdaniem, teoria nie pokrywa się w pełni z praktyką, a praca z dziećmi w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym jest nieco inna aniżeli można było wnioskować na podstawie zdobytej wiedzy na uczelni i poprzez studiowanie literatury przedmiotu. Ta grupa studentów uważała też, że praktyka pedagogiczna przewyższa teorię pedagogiczną, bo pozwala poznać warsztat pracy nauczyciela i jego działania wychowawczo-dydaktyczne, a także funkcjonowanie przedszkola i szkoły.

Studenci zwracali uwagę na to, że w przedszkolach i w klasach młodszych dość często występują konflikty wśród dzieci i zachowania agresywne. I tak 53 osoby (58%) napotykało na trudności z ich rozwiązaniem i z podejmowaniem działań, zmierzających do eliminowania zachowań agresywnych u dzieci. Proponowali, by podczas zajęć na uczelni więcej czasu przeznaczyć na realizację tych treści, które dotyczą rozwiązywania trudnych problemów i sytuacji wychowawczych, pojawiających się w przedszkolu i w klasach młodszych. Pozostali studenci (37 osób, tj. 42%) stwierdzali, że podpatrzyli, jak rozwiązywały konflikty nauczycielki i z ich doświadczeń korzystali. Akcentowali przy tym, że nie odwzorowywali dokładnie poczyną nauczycy-

cielek, ale zastanawiali się nad tym, jakie nowe elementy wprowadzić, by uzyskać lepsze rezultaty. Często też swoje postępowanie modyfikowali pod wpływem literatury metodycznej, w której przedstawione były konkretne przykłady pracy z dziećmi. Z tego widać, że praktyki pedagogiczne zachęcały studentów do namysłu, refleksji i do eliminowania działań schematycznych i do studiowania literatury.

Studenci ci zwracali też uwagę na to, że nauczyli się na praktykach pedagogicznych dbać o własne interesy, a także delikatnie, ale zdecydowanie przedstawiać własne racje w różnych sytuacjach przedszkolnego życia. Miało to miejsce podczas omawiania zajęć próbnych z nauczycielką czy podczas sprawdzania przez nią scenariuszy zajęć.

Dość duża grupa studentów (36 osób, tj. 40%) uważała, że poprzez praktyki nauczyli się być bardziej asertywnymi i empatycznymi. Stwierdzali, że dzięki praktykom pedagogicznym:

- nabrali pewności siebie,
- nauczyli się, jak w konkretnych sytuacjach powiedzieć, zdecydowanie „nie”,
- nauczyli się szanować prawa dziecka,
- nauczyli się wczuwać się w sytuacje dzieci i nauczycielek,
- nauczyli się rozumieć zachowania dzieci i porozumiewać się z nimi nie tylko przy pomocy słów, ale także gestów,
- nauczyli się rozumieć reakcje nauczycielek na zachowania dzieci,
- nauczyli się, jak rozmawiać z rodzicami dzieci.

Podczas praktyk studenci wykorzystują zdobytą wiedzę do analizowania i oceniania sytuacji wychowawczych, zastanawiają się nad wyborem odpowiedniej strategii postępowania z wychowankami i dzięki temu nie wykorzystują bezkrytycznie zdobytej wiedzy pedagogicznej, ale zastanawiają się nad tym, jakie działania będą najbardziej skuteczne, a z jakich należy zrezygnować.

Praktyki mobilizują studentów do obserwowania działań pedagogicznych nauczyciela i krytycznie się do nich ustosunkować. To sprawia, że zanim podejmą określone działania dydaktyczne i wychowawcze dokładnie je przemyślą, zastanowią się nad ich celowością i wybiorą strategię, która będzie najlepsza.

Studenci mają świadomość tego, że praktyki odgrywają ważną rolę w przygotowaniu kandydatów do zawodu nauczycielskiego, gdyż nie tylko rozwijają kompetencje i umiejętności zawodowe, w tym również umiejętności interpersonalne, ale także pozwalają poznać nowoczesne rozwiązania metodyczne i organizacyjne, pokazują, jak doskonalić warsztat pracy nauczycielskiej i polepszać jakość pracy pedagogicznej.

Zakończenie

Włączenie praktyk pedagogicznych w zakres merytorycznego przygotowania kandydatów do zawodu nauczycielskiego wynika z potrzeb edukacji. Ma też pełne uzasadnienie w naukach o niej i dlatego też praktyki pedagogiczne są bardzo ważnym elementem uczelnianego przygotowania studentów do zawodu nauczycielskiego. W trakcie trwania praktyk kandydaci na nauczycieli mają możliwość nie tylko kształtować kompetencje i umiejętności zawodowe, wiązać teorię z praktyką pedagogiczną, podejmować twórcze działania, poznawać rzeczywistość edukacyjną, ale także stawać się nauczycielem. Praktyki pedagogiczne przekształcają też procesy motywacyjne kandydatów na nauczycieli. Jest to ważne, gdyż od rozbudowanej motywacji zależy, czy nauczyciel będzie samodzielnie i systematycznie pracował nad utrzymaniem własnej sprawności zawodowej na jak najwyższym poziomie.

Literatura

- ARGYLE M. (2002), *Psychologia stosunków międzyludzkich*, PWN, Warszawa.
- BALAWAJDER K. (1998), *Komunikacja, konflikty, negocjacje w organizacji*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice.
- BORKOWSKI J. (2003), *Podstawy psychologii społecznej*, Dom Wydawniczy „Elipsa”, Warszawa.
- DENEK K. (1999), *Aksjologiczne aspekty edukacji szkolnej*, Wydawnictwo „Adam Marszałek”, Toruń.
- GELPI E. (1996), *Świadomość ziemską. Badanie i kształcenie*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków.
- GRZESIAK J., (RED.) (2010), *Profesjonalne praktyki – profesjonalni nauczyciele*, Wydawnictwo PWSZ, Konin.
- KOZŁOWSKI J. (1962), *Praktyka pedagogiczna, jej zakres i funkcje w przygotowaniu do zawodu*, „Ruch Pedagogiczny”, nr 2.

- KWIATKOWSKA H. (1997), Edukacja nauczycieli. Kontekst – kategorie – praktyki, Wydawnictwo Instytutu Badań Edukacyjnych, Warszawa.
- ŁUKASZEWSKI W., DOLIŃSKI D. (2000), Mechanizmy leżące u podstaw motywacji, [w:] Psychologia. Podręcznik akademicki, red. J. Strelau, Tom 2., Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk.
- MATCZAK A. (2001), Kwestionariusz kompetencji społecznych. Podręcznik, Wydawnictwo Pracownia Testów Psychologicznych, Warszawa.
- OLEŚ M. (1998), Asertywność u dzieci i młodzieży. Problemy teoretyczne i metody pomiaru, „Roczniki Psychologiczne”, tom 1, Lublin.
- SKARŻYŃSKA K. (1981), Spostrzeganie ludzi, PWN, Warszawa.
- SZEMPRUCH J. (2011), Nauczyciele w warunkach zmiany społecznej i edukacyjnej, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków.

Krystyna Żuchelkowska

**TEACHING PRACTICES AND THEIR ROLE IN DEVELOPING
INTERPERSONAL SKILLS OF CANDIDATES FOR THE TEACHING
PROFESSION**

Keywords: teaching practices, interpersonal skills.

Teaching practices are an important part of teacher education. They create an opportunity to apply theoretical knowledge in practice, allow candidates to become familiar with the specificity of the teacher's profession, help develop professional competences, and provide a broader outlook on education. It is possible to say thus that good teaching practices are the best teacher.

Krystyna Żuchelkowska

**PRAKTYKI PEDAGOGICZNE I ICH ROLA W ROZWIJANIU
UMIEJĘTNOŚCI INTERPERSONALNYCH U KANDYDATÓW DO
ZAWODU NAUCZYCIELSKIEGO**

Słowa kluczowe: praktyki pedagogiczne, umiejętności interpersonalne.

Praktyki pedagogiczne są bardzo ważnym składnikiem edukacji nauczycielskiej. Dzieje się tak dlatego, gdyż stwarzają okazje do wykorzystania wiedzy teoretycznej w działaniu praktycznym. Pozwalają też poznać specyfikę zawodu nauczycielskiego, rozwijają kompetencje zawodowe i umożliwiają szersze spojrzenie na edukację. Dlatego można powiedzieć, że dobra praktyka jest najlepszym nauczycielem.